

verschenen, Adam von Trott zu Solz, een ambtenaar van het *Auswärtige Amt* (hij is eind augustus '44 in Berlijn opgehangen), die, na schriftelijk geïntroduceerd te zijn door dr. W. A. Visser 't Hooft te Genève, van eind '42 af enkele malen een dienstreis naar Nederland had kunnen ondernemen en daar dan clandestien besprekingen had gevoerd met vooraanstaande figuren uit hervormde kring, o.m. met dr. C. L. Patijn. Zijn gesprekspartners, die via dr. J. H. van Roijen ook in contact stonden met een andere oppositionele Duitser, de in Den Haag wonende bankier H. W. K. R. von Goerschen (ook hij is een van de slachtoffers van de 20ste juli), wisten dat er een brede oppositie tegen Hitler bestond; von Trott zu Solz was er voorts redelijk goed van op de hoogte hoe ver de voorbereidingen in de *Bendlerstrasse* telkens waren gevorderd. 'Von Trott', zo schreef Patijn bij de twintigste herdenking van de aanslag op Hitler,

'kwam begin juli 1944 voor het laatst naar Nederland . . . Van Roijen, Reinink¹ en ik ontmoetten hem op het kantoor van von Goerschen . . . Hij was ontspannen en vriendelijk, zei dat hij onze situatie bijna benijdde, want wij konden in bezet gebied blijkbaar nog met zijn drieën een deur binnengaan zonder de aandacht te trekken; in Berlijn was dat niet meer mogelijk. De reden van zijn komst was geen andere dan ons mede te delen dat nu binnen enkele weken de aanslag zou plaats vinden. Op onze vraag . . . waarom hij ons dit kwam vertellen, luidde het antwoord: omdat u, als de aanslag lukt, uw regering moet inlichten dat onze groep, die onmiddellijk zal willen capituleren, een aanvaardbare onderhandelingspartner voor de Geallieerden is. Bij het weggaan vroeg ik hem in de gang hoeveel kans hij de aanslag gaf. Zijn antwoord luidde: vijf-en-twintig procent.'²

De veronderstelling ligt voor de hand dat von Trott zu Solz behalve met von Goerschen in ons land ook nog met andere Duitsers heeft gesproken, zoals in '43 ook von Moltke heeft gedaan die toen besprekingen kwam voeren met *Wehrmachtbefehlshaber* Christiansen en zijn staf. Christiansens chef-staf, generaal von Wühlisch, was bepaald geen nationaal-socialist en volgens inlichtingen die wij in '70 ontvingen, zou von Wühlisch op de ochtend van de 20ste juli een bespreking hebben gehad met de *Ortskommandant* van Apeldoorn, E. *Freiherr* von Oldershausen, tot wie hij aan het slot opeens de vraag zou hebben gesteld: '*Machen Sie mit, wenn wir auf Berlin marschieren?*' Von Oldershausen zou toen hebben geantwoord: '*Ich bin immer dabei.*'³ De datum van die bespreking zien wij

¹ Mr. H. J. Reinink, in die tijd lid van het door Drees geleide Vaderlands Comité.

² C. L. Patijn: 'De twintigste juli', *Wending* (juli-aug. 1964), p. 268-69. ³ Brief, 17 dec. 1970, van E. von Oldershausen.